

Seznam příloh

Příloha 1 – Rozhovory s pamětníky – otázky pro učitele

Příloha 2 – Rozhovory s pamětníky – otázky pro žáky

Přílohy

Rozhovory s pamětníky – otázky pro učitele

Pedagogická kariéra

Proč jste si jako svůj obor vybral/a právě dějepis?

S jakou kombinací jste dějepis vyučoval/a?

Kde jste studoval/a a jak vzpomínáte na svá vysokoškolská léta?

Jak probíhala výuka na vysoké škole? Vzpomínáte si, jaké jste měl/a předměty? Co Vás profesori naučili?

Vzpomenete si na nějakého konkrétního profesora, který Vás ovlivnil? Proč?

Myslíte si, že pedagogické fakulty byly v té době dobře nastavené? Naučili Vás pedagogové jak učit?

Učil/a jste po celý život na jedné nebo na více školách? Pokud na více, jak moc se jednotlivé školy lišily?

Jaké období jste vyučoval/a nejraději a jaké nejméně rád/a? Proč?

Metodika dějepisu

Obecně je dáno, že dějepis měl na druhém stupni základních škol dvouhodinovou časovou dotaci, stejně jako dnes. Myslíte si, že je to dostatečné?

V roce 1978 se změnil školský systém. První stupeň se nyní skládá pouze z 1. – 4. ročníku, druhý stupeň z 5. – 8. ročníku. Ovlivnila tato skutečnost nějakým způsobem Váš styl vyučování. Popřípadě jaký formát Vám vyhovoval více? Rovněž se mělo dbát více na vyučování moderních dějin, dalo se to v praxi splnit?

Osnovy se zároveň zmiňují, že v hodinách se mohou používat jen schválené pomůcky. Jaké to byly? A jaké naopak bylo zakázáno používat?

Dával se důraz na tvorbu časové přímky?

V osnovách se píše, že podstatnou část učiva by měli studenti vykonávat ve škole. Bylo tomu tak, nebo měli hodně domácích úkolů i na doma?

Používali jste v hodině učebnice? Pokud ano, jak byste je hodnotil/a? Byly dobře, přehledně napsány? Bylo tam hodně/málo obrázků? Jaký byl text? Jak byste hodnotila objem a kvalitu informací.

V jedné z učebnic jsem snad na každé stránce našla mapu vztahující se k danému tématu. Byl v této době kladen velký důraz na to, aby studenti uměli pracovat s mapou? Pracovalo se v hodině s mapami?

Rovněž snad každá učebnice obsahuje poměrně velké množství otázek, určitě více, než je tomu u dnešních učebnic. Pracovali jste s těmito učebnicovými otázkami?

V pedagogických studiích se píše, že dobové učebnice obsahovaly až příliš pojmů. Jak to vnímáte vy? Je to dle vás dnes lepší?

Co si myslíte o výchovném působení učebnic? Měly na žáky nějaký efekt z výchovného hlediska?

Jaké metody jste v hodině používal/a? (vyprávění, výklad, žáci pracovali sami, žáci opisovali text jako zápis, žáci pracovali s nějakým historickým materiálem)

Už v této době panoval názor, že daleko efektivnější a lepší by bylo, kdyby žákova práce v hodinách dějepisu připomínala práci historika v archivu – že by si informace vyhledával sám. Jak jste to měl/a vy?

Pracoval/a jste s mimoškolními zdroji informací – dětské a mládežnické časopisy, rozhlasové a televizní pořady, knihy?

Pracovali žáci samostatně s historickými prameny a literaturou?

Uplatňoval/a jste ve svých hodinách mezipředmětové vztahy? Například s občanskou naukou, přírodopisem atd.?

Jezdili jste s žáky na dějepisné exkurze? Popřípadě kam.

Zaměřovali jste se i na regionální historii? Pokud ano, jak se zde prolínalo marxistické hledisko.

Upřednostňoval/a jste písemné hodnocení nebo ústní zkoušení?

Měli jste odbornou učebnu dějepisu? Pokud ano, jak to v ní vypadalo a co zde bylo za pomůcky? Byly zde například kostry, nástroje, stroje, stavby, listiny, obrazy, dokumenty, mapy či nahrávky projevů a staré skladby?

Dočetla jsem se, že nejrozšířenějším typem vyučování je tzv. výkladově-reprodukční druh vyučování. Používal se v hodině? Sáhla jste někdy i po jiném typu, například po problémovém vyučování?

Jak probíhalo zapisování zápisu do sešitu? Diktoval/a jste ho, psal/a na tabuli nebo promítal/a předpřipravený zápis pomocí zpětné projekce?

Zápis jste dával/a po kratších nebo delších celcích? Býval součástí zápisu i úkol?

Kreslili si žáci do sešitu i vlastní obrázky nádob, zbraní, oděvů nebo například schéma bitvy?

Vliv režimu

Jak se na výuce dějepisu, dle Vás, projeví v obecné rovině tehdejší poměry?

V kronikách jsem nenašla jakékoliv bližší zmínky o hodinách dějepisu. O ostatních předmětech se ovšem kroniky alespoň v krátkosti zmiňují. Je to náhoda nebo to mělo konkrétní důvod?

Rovněž se kroniky zmiňují, že veškeré předměty prolínaly blížíci se sjezdy KSČ, výročí KSČ a osvobození sovětskou armádou. Jak se dotýkaly dějepisu? Jak se o těchto událostech učilo?

Konaly se například dějepisné olympiády? V kronikách jsem našla zmínky o mnoho soutěžích a olympiádách, ale žádná se nevztahovala k dějepisu.

Dával se v hodinách důraz na to, aby studenti projevovali hrdost ke svému „socialistickému původu/vlastenectví“ ?

V dobové literatuře se píše, že dějepis přispívá k výchově třídní, proletářské stranickosti i k základům marxistického-historického myšlení žáků? Myslíte, že to byla pravda?

Píše se rovněž, že metoda výuky byla historicko-materialistická. Co si pod tím mám přesně představit?

Dějepis se prý spojoval se životem skrze myšlenku třídního boje. Vnímala jste to tak rovněž?

Výuka dějepisu – konkrétně

Z časového hlediska – jakému tématu se věnovalo nejvíce času, jakému naopak nejméně?

Zaměřoval/a jste se spíše na československé dějiny nebo na světové?

Dával se během vyučování nějaký větší důraz i na slovenské dějiny s ohledem na to, že jste byli jeden stát? V učebnicích je Slovensku dávám poměrně velký prostor ve srovnání s dnešními učebnicemi. Jak se to v praxi dalo zvládat?

Jak se do dějepisu prolínaly náboženské otázky?

Jakou roli ve vyučování dějepisu mělo SSSR a historie této země?

Jak se učila druhá světová válka a především osvobození Československa? Mohla vůbec padnout zmínka o amerických vojácích?

Zmiňoval se v hodinách i Marshallův plán, který jsme kdysi na poslední chvíli odmítli?

Do jaké míry/hloubky se učilo o vzniku Spojených států amerických

Připouštělo se, že i socialistické zřízení má problémy? Například centrální plánování výroby, či měnová reforma v roce 1953.

Jak se učil rok 1968? Připouštělo se, že velká část obyvatel s okupací nesouhlasila?

Učilo se o politických procesech v 50. letech?

V kronikách se píše, že se hodně slavilo výročí VŘSR, Vítězného února nebo založení SSSR. Jak se tyto události promítaly do hodin dějepisu?

Od probrání tematického celku VŘSR se mi zdá, že veškeré další dějiny se nesou v duchu - „skvělé“ sovětské Rusko a pracující lid versus imperialističtí vykořisťovatelé. Je to správný pocit?

Souvisel například i průvod Prvního máje s hodinami dějepisu?

Jak se Vám vyučovalo o Vítězném únoru? V učebnici se tato událost popisuje poměrně podrobně v kontextu toho, že pracující lid zvítězil a porazil ty, kteří chtěli vrátit Československo na stranu kapitalismu.

Dočetla jsem se, že se hromadně žákům druhého stupně promítali i historické filmy. Diskutovali jste při podobných příležitost o filmu i při hodinách dějepisu?

V osnovách pro ZDŠ se píše, že by se měly ve velké míře uvádět příklady historických osobností. Do jaké míry se to v praxi dalo splnit? Například přínos K. Marxe, B. Engelse a V. I. Lenina.

Jak se vyučovalo období husitství? V učebnicích jsem si všimla, že do tohoto tématu je dáváno více ideologických výrazů, než do jiných.

Jak jste pracoval/a s výrazy jako imperialistický, protilidový, dělnický atd. Bylo vůbec reálné s těmito výrazy pracovat?

Rovněž jsem se dočetla, že se pracovalo s takovými prameny jako Kronika zbraslavská, Život Karlův, Majestas Carolina, zakládací listiny pro město od Přemysla Otakara II, spisy Jana Husa atd. Pracoval/a jste se zmíněnými prameny i vy?

Dějepis ve škole

Jaký přístup mělo vedení k výuce dějepisu? Chodili na namátkové kontroly, aby se přesvědčili, že se dějepis učí ideologicky správně?

Chodily Vám do hodin hospitace? Pokud ano, na co se zaměřovaly především?

Měli jste i nějaká pedagogická školení? Např. jak moderně učit, pomocí jakých metod, forem atd.? Píše se rovněž, že kromě odborných školení mají učitelé i „ideově politické“ vzdělání? Jak toto vzdělávání probíhalo.

V kronice se rovněž píše, že společenskovední předměty by měli učit striktně kádroví učitelé, nejlépe členové strany. Jak to v praxi fungovalo?

Měli jste na škole i předmětové komise? Pokud ano, byly pro dějepis samostatné nebo společné, například v rámci společenskovedních předmětů. Jakou plnily funkci?

Cítil/a jste v průběhu své kariéry, že se výuka dějepisu uvolňovala? Např. byla možnost otevřít témata, která byla dříve tabu?

Dějepis a žáci

Jací byli v této době žáci? Jak se Vám v tomto období obecně učilo?

Jaké období z českých dějin je podle Vás bavilo nejvíce?

Jak byste porovnal/a žáky tehdy a žáky nyní? Vidíte velké rozdíly?

Jakou část výuky měli podle Vás nejraději? Klasické vyprávění o dějinách nebo spíše osudy historických postav?

Pracovali žáci rádi ve skupinách, s didaktickými pomůckami anebo raději seděli a poslouchali výklad?

Ovlivňovali jejich myšlení rodiče? Setkal/a jste se někdy se situací, že žák se přihlásil a řekl, že tatínek mu říká, že ta a ta situace se odehrála jinak. Jak jste tyto situace řešil/a?

Měli žáci i jiné zvědavé otázky, které se vymykaly tehdejší ideologii? Jak jste tuto situaci řešil/a?

Popř. měl/a jste s žáky uzavřenou nějakou „tajnou“ smlouvu, že jste jim občas řekl/a i něco neoficiálního a oni nic neřekli?

Pokud jste jezdili na dějepisné exkurze, bavili žáky?

Měl/a jste ve třídě nějakého žáka, kterého dějepis bavil natolik, že ho šel potom studovat? Nebo že za Vámi chodil i po hodinách a rozmlouval s Vámi na probírané téma?

Měl/a jste ve třídě žáky „velkých zvířat“ ? Musela jste si kvůli nim dávat pozor?

Měl/a jste někdy potyčku s nějakým rodičem? Popřípadě i učitelem kvůli stylu Vaší výuky? Nebo kvůli něčemu jinému?

Rozhovory s pamětníky - otázky pro žáky

Úvod

Jak jste prožíval/a tuto dobu a jak na ni dnes vzpomínáte?

Jaký máte vztah ke škole a vyučování v tomto období?

Bavil Vás dějepis jako předmět? Proč ano, proč ne?

Jací se Vám učitelé na dějepis tenkrát zdáli, například i ve srovnání s učiteli jiných předmětů?

A co ostatní společenskovední předměty (občanská nauka, český jazyk), jak jste je vnímal/a?

Jaká panovala ve škole atmosféra?

Jak vzpomínáte na spolužáky?

Jak jste trávili volný čas?

Chodili jste do SSM nebo Pionýra? Jaké to tam bylo?

Prožívali jste nějak Palachův týden, nebo jinou postupnou změnu režimu v roce a před rokem 1989, jak se to vyvíjelo?

Kladli jste květiny k památníku sovětského přátelství, nebo recitovali básně na různé významné dny atd. Jak jste tyto akce vnímal/a?

Museli jste k významným komunistickým výročím připravovat referáty, případně je i přednášet před třídou?

Museli jste absolvovat společensky angažované soutěže typu plnění Fučíkova odznaku zdatnosti nebo Strážnice Marušky Kudeříkové?

Metodika dějepisu

Jak probíhala výuka?

Měli jste raději ústní nebo písemné zkoušení? Jak se vlastnosti ověřovaly více? Popřípadě ověřovaly se i jinou formou?

Podněcovali Vás učitelé k přemýšlení o historii?

Dbali učitelé na to, abyste měli v sešitech výpisky, nebo spíše na to, jak látku ovládáte?

Jaké metody se v hodině používaly? (vyprávění, výklad, pracovali jste sami, opisování textu jako zápisu, práce s historickým materiálem)

Obsah výuky dějepisu

Jaké období dějin Vás bavilo nejvíce?

Měl/a jste raději vyprávění o historických postavách nebo klasický výklad dějin?

Bavili jste se o dějinách i doma? Stalo se třeba, že Vám rodiče řekli něco jiného než učitelé?
Pokud ano, jak jste s tím naložili.

Vnímáte, že se dával důraz spíše na národní, nebo světové dějiny?

Jakou úlohu hrála ve výuce dějepisu historie SSSR?

Jak se na výuce dějepisu, dle Vás, projevil v obecné rovině tehdejší poměry? Uvedl/a byste i nějaký konkrétní příklad?

Jak moc se lišila výuka moderních dějin od výuky dějin starších?

Připouštělo se, že i socialistické zřízení má problémy?

Jak moc se lišil výklad událostí roku 1968 od skutečnosti?

Zmiňovaly se i politické procesy v 50. letech?

Jak se vyučovalo období husitství?

Jak se do hodin promítala „vedoucí“ role KSČ?

Jak jste se připravovali na průvody Prvního máje, oslavy VŘSR atd. Jak tyto oslavy probíhaly?

Jak jste rozuměli pojmům jako dělnický, protilidový, imperialistický, vykořisťovatelský atd.?

Stalo se někdy, že jste ve třídě řekli něco, co bylo „protirežimní.“ Jak na to učitelé a třída reagovali?

Měli jste s učiteli nějakou „tajnou smlouvu“, že oni občas řekli něco, co bylo proti režimu a vy jste to neřekli?

Po revoluci se objevovala hesla směřující k učitelům „Už nám nemusíte lhát.“ Vnímáte to tak rovněž?

Prostředky výuky dějepisu

Pamatujete si, s jakými pomůckami jste ve škole během výuky dějepisu pracovali?

Pracovali jste s mapami nebo časovou přímkou?

Měli jste i domácí úkoly z dějepisu?

Jak hodnotíte tehdejší učebnice dějepisu? Například i ve srovnání se současnými učebnicemi (text, obrázky, otázky atd.) Pracovali jste s nimi hodně?

Vybavujete si, že byste v hodině pracovali i s časopisy, rozhlasovými a televizními pořady, knihami, nebo třeba s historickými prameny?

Kam jste jezdili na dějepisné exkurze? Jak na ně vzpomínáte?

Měli jste odbornou učebnu dějepisu? Jak to v ní případně vypadalo?

Jak jste ve škole se spolužáky vnímali úlohu nástěnkáře? Byla to čest?